

The background is a complex, abstract composition of glowing, ethereal energy. It features swirling patterns of light blue and cyan, with a central, bright yellow and white core that radiates outwards. The overall effect is one of dynamic, futuristic energy, possibly representing neural activity or a digital landscape.

VOLNÉ MYŠLENÍ

SCÉNÁŘE BUDOUCNOSTI

Evžen Vítkovský

VOLNÉ MYŠLENÍ

Scénáře budoucnosti

(Uvolněné myšlení na téma budoucnosti)

PRAHA 2015

Evžen Vítkovský:

POLOČAS NAJÁD

LEGENDY MLADÉ LIBUŠE

SÁMOVA ŘÍŠE ŽEN

NĚŽNĚNKY

ZPOMALOVÁNÍ ČASU

Info: www.nalezka.cz

Příručka *Myšlení pro ženy* se ukázala být nad jeho síly a doporučení nakladatele přejmenovat ji na *Myšlení pro začátečnicky*, aby se mohla stát vtipným dárkem a nepohněvala feministky ubíralo projektu na zajímavosti.

Poločas najád

Copyright: Evžen Vítkovský, 2015

ISBN 978-80-260-7631-5

Na počátku byl nápad *myšlení pro potěšení*, který už pojmenováním otevřel celý nový prostor příležitostí.

Křížováním různými oblastmi zájmu bez potřeby dalších vědomostí vznikla v rámci osobního ‚projektu‘ první verze.

Autentický záznam nedokonalého, ale uspokojivého duševního procesu byl i po dalších úpravách v podstatě zachován.

Volně navazující úvahy nevyžadují souvislé čtení. Mohou přijít vhod tak jak jsou, nebo odstartovat vlastní myšlení jiným směrem.

Žijeme na první pokus. Promyšlet předem můžeme vícekrát.

INSPIRACE

Pilotní verze (vydaná 2013) vyvolala řadu reakcí a posloužila zpětnou vazbou jako náběh k tomuto pokročilejšímu textu.

Kultivace myšlení oslovila jen nemnohé. Dobré myšlení u sebe předpokládáme a neviditelné rozdíly nevzbuzují pozornost. Soused nám může závidět kozu, ale sotva kdy lepší mozek.

Při menším počtu zasvěcených je hodnota myšlení větší.

Scénáře budoucnosti, zařazené původně jako ukázky aplikací volného myšlení zaujaly (i vylekaly) nejvíce čtenářů.

Obavy z nedobrého směřování Evropy má většina z nás. Uvážíme-li však, že potřebné korekce obstarávaly v minulosti války, není alternativa krize vedoucí ke katarzi a novému uspořádání *bez ztrát na životech* tak zlá.

Nástin problémů obsahuje i výčet možností ‚co s tím‘.

Aby věcnost nepůsobila stroze, přibylo příkladů a osobních zkušeností. Závažnější myšlenky jsou zmíněny dvakrát a témata naznačena v rejstříku. Rozčlenění na krátké podcelky se osvědčilo. Ve stejném formátu myslíme: záblesk situace, pár úvah a závěr; vše v rozsahu několika vět.

Text není sbírkou návodů a neomylných názorů, ale nabídkou postřehů *k inspiraci a vlastnímu domyšlení*.

MYŠLENÍ A ČAS

Nejsem moudřejší než jiní, ale mám více času.

Neemigroval jsem z politických důvodů, ale abych v kapitalismu rychle vydělal podnikáním, a od čtyřiceti už jen pozoruji svět.

Nečtu odbornou literaturu ani nesleduji politiku; obracím se dovnitř. Každý všímavější člověk v sobě nosí tolik nezpracovaných informací, že by mohl, bez dalších znalostí, vyřešit všechny problémy světa.

Málokdo ale iniciuje myšlení na vlastní zadání.

Zajištěných jedinců, i těch, kteří se rozhodnou uskromnit a omezit práci už ve středním věku, začne přibývat. K běžnému rozdělení na dlouhé období pracovní/rodinné a krátký důchod přibude alternativa:

kratší období intenzivní práce – a delší období pohodové/rodinné.

S rozletem uvolněného myšlení cítíme, jak krásný život nám začíná, a jak málo času nám zbývá.

OSVÍCENSTVÍ

Pomineme-li antické filosofy, kteří s tím začali, pokročilo myšlení nejvíce v období osvícenství. Ve druhé polovině 18. století se spojily nejlepší mozky té doby a shrnuly znalosti předchozích generací do *encyklopedií*.

I když je sepisování výsledků jen sklizní (setbou jsou nápady), vize tak jedinečného projektu stále udivuje obsahem i rozsahem. Uspořádání do přehledných systémů, podle *abecedy* a podle *témat*, užíváme dodnes.

Osvícenství přineslo první velkou vlnu svobody, včetně té duchovní, a posunulo evropskou civilizaci na vyšší úroveň prosazením občanské rovnosti, ale ještě důležitější – přijetím tiché konvence slušnosti:

respektování druhých i při vědomí duševní nadřazenosti.

OSVĚTA

O větší porozumění životu a světu rozvojem myslí se už od středověku pokoušely různé polotajné společnosti. Zvýhodňování skrytou spoluprací, (Zednáři, Rosikruciani) bez ohledu na ušlechtilé úmysly zavrhuje, ale *propojování sounáležitostí* v rámci dnešního uspořádání přehlízíme.

Rozptýlení myslící působí v souhrnu kladně i v neorganizované formě.

Ve dvacátém století byl vzletný koncept ‚povznesení osvětou‘ zneužit k agitaci a propagaci, a nadlouho zdiskreditován.

Základem málo využívané možnosti ovlivňování ‚osvětlováním‘ může být v nových časech rozumná neutrální definice:

Osvěta je prezentace užitečných informací k uvážení.

Kultivace myšlení je také program osvěty k vlastnímu uvážení.

Volné myšlení nabízí osvětu – revolucí nápadů a evolucí postupů.

SYSTEMATICKÝ MODEL POZNÁVÁNÍ

Seriozní příručky bývají vzorem systematického zpracování.

Zde je zvolená forma kompromisem mezi věcností a čtivostí.

Nerespektuje ‚vědecký‘ přístup s důrazem na řád, kategorizaci a úplnost.

Německo a Japonsko se staly velmocemi budováním jednoznačných systémů za cenu mimořádné píle a kázně.

Snahy o napodobování našich západních sousedů však nikam nevedou. Neuspěli díky složitému systému ale navzdory němu.

Co zvládá národ s tradicí důslednosti a disciplíny není přenosné jinam.

Ve vědeckých oborech se *systematickými kroky* prozkoumává oblast zájmu od známých základů až k nejmenším novým detailům.

Postup připomíná *strom*, jehož kmen a hlavní odnože (současné znalosti) pokračují do větví a větvíček nového poznání, až je celý prostor koruny vyplněn; zčásti užitečnými, ale ponejvíce zbytečnými detaily.

Systematický postup věnuje všemu stejnou pozornost, a neužívá průběžně úsudek.

INTUITIVNÍ (AMERICKÝ) MODEL

Cílenější přístup k novým poznatkům vzešel z komerčních tlaků na rychlé a levné dosahování využitelných výsledků. Z úsporných důvodů dnes tuto metodu přebírají i konzervativnější instituce.

Oblast zájmu už není prozkoumávána v plném rozsahu, a celý proces je průběžně ovlivňován úsudkem, volnými asociacemi, odbornou intuicí, záblesky inspirace, apod.

Další kroky lze vycítit, zbytečné vynechat, a prostor mezi počátečním stavem a tušeným závěrem vyplnit převážně relevantními informacemi.

Postup připomíná chytré přidávání kamínek do mozaiky, kdy dlouho před plným pokrytím dochází k propojení neúplných údajů, a celkový obraz lze domyslet. Výsledek není vědecky čistý, ale představuje skvělou návratnost na vynaložené úsilí.

Čtenářům přivyklým kontinuitě budou časté změny témat zprvu vadit. Uvolněné myšlení ale není schematické, a *křížování oblastmi zájmu* bývá produktivnější i zábavnější než tradiční postupy.

PRÁCE S NEÚPLNOSTÍ

Emanuel Kant, Nietzsche a zejména Karel Marx, konstruovali jednoznačné, *všepokrývající* systémy.

Adam Smith nebo Darwin spíše osvětlovali oblasti zájmu, a nejistotu a náhodu nejen připouštěli, ale viděli v ní přímo inspiraci a zdroj nových pohledů a možností.

Intuitivní přístup (neúplná mozaika) je účinnější, ale intelektuálně a psychicky náročnější než předvídatelný systematický model.

Práce s neúplností vyžaduje vlastní myšlení, sebedůvěru a nadhled.

Vědecké bádání bývá považováno za tvůrčí činnost. Většina vědců však preferuje zdlouhavější, ale snadnější systematický postup.

Podrobně rozčleněný úkol, vyžadující sběr a třídění informací, může zpracovávat zaučený asistent, robot nebo počítač.

Technologii posouvají kupředu originální nápady a málokdy vědecký výzkum s prvky byrokratického alibismu.

Důraz na kategorizaci je typický i pro vzdělávací systémy. Zvláště humanitní obory by se, místo *hry na vědu* mohly, nadřadit exaktním vědám větší měrou inspirativních postřehů a užitím představivosti.

POVĚDOMÍ

Vliv myšlení na život – a života na myšlení – je obsáhlé téma. Naštěstí nemusíme rozumět vnitřním procesům mozku, jako nemusíme rozumět konstrukci motoru, abychom mohli jezdit (a hlavně věděli kam).

Bystřejší čtenáři už leccos sami ‚vnitřně tuší‘; jen nestačili převést své *pocity* do jasnějších závěrů.

Poznání přichází po myšlenkách, které postupně pokrývají zvolené téma. K domýšlení slouží kamínky v neúplné mozaice lépe než systematicky vyplňovaný prostor rozčleněný na tématické celky a kapitoly.

Na pořadí přidávání přitom nezáleží; nahodilé posuny mohou být osvěžující nepředvídatelností dalších kroků. Neúplnost detailů poskytuje, jako impresionistická malba, prostor vlastní představivosti.

Myšlení o všem možném pokryje časem všechno.

PARADOX USPOKOJIVÉ ČINNOSTI

Po překonání prvních nejistých minut *náběhu* přináší duševní činnost, často až adiktivní pocit uspokojení.

V hlubokém soustředění ale přestáváme zachycovat proměny okolí, o které se opírá povědomí času. V nabuzeném stavu může uběhnout celý den, a jen výsledky odpovídají uplynulé době.

Paradox zkracování času při pohroužení do zajímavé činnosti (kdy bychom očekávali extenzi), můžeme zmírnit technickými prostředky.

Do soustředěného úsilí stačí občas vnést *připomínky času*.

Kromě hodin (vždy v dohledu), poslouží třeba aplikace v mobilu, která nám v přiměřených intervalech připomene vzhlednout a uvědomit si, kde jsme, co děláme, a třeba i položí pár otázek (Stojí to za to? Neexistuje jiná možnost? Co nějaký nápad?).

Posilování návyku krátkýchého *zastavení* je první krok v kultivaci myšlení. Během přerušení si můžeme uspořádat myšlenky, vrátit se do nedávné minulosti, promyslet nejbližší budoucnost, zkontrolovat, zda jsme něco neopomněli, a probrat příležitosti v našem dosahu.

Vědomí možností – i vědomí času – je spouštěno připomínkami.

NADHLED

Přírodní vědy bývaly zálibou gentlemanů, vzdělané elity s nadhledem a seriózním přístupem. Novodobí vědci, příliš závislí na přispěvcích zvenčí, zneklidňují veřejnost hrozbami – před kterými ji pak ‚chrání‘.

Vědec sociolog třeba neodolá a na téma *kultivace myšlení* prohlásí:

‚Kdyby si všichni zlepšili myšlení, přibýlo by géníů, ale i kriminální živly by mohly být nebezpečnější!‘

Média pak výrok ještě zkeslí v titulku: *Myšlení ohrožuje společnost!*

Nebezpečné trendy lze většinou rozeznat dlouho předem (jako bylo možné už v polovině 30. let rozeznat směřování k velké válce).

I když se věci vyvíjejí celkem předvídatelně, nebýváme připraveni. Na cestě k pochopení je důležitý pohled shora, se záběrem všech okolností a uvážením možností, hrozeb i příležitostí.

Společenské proměny dlouho uzrávají a pak rychle nastávají.

V posledních sto letech jsme se zabývali občanskými právy, sociálními nároky, emancipací, ekologií, politickou korektností, globalizací...

Vzdáleně se rýsuje *návrat k soběstačnosti* a *reforma demokracie*.

Prostředí se mění rychleji než generační témata, a technické změny absorbuje snadněji než společenské.

ÚPADEK

Běžná nespokojenost je přirozenou reakcí na běžné nedostatky.

Poslední dobou však cítíme, že Evropa směřuje k vážnějším problémům.

Od počátků lidstva dochází čas od času k úpadku velkých civilizací.

Pomineme-li války, shledáme ve všech případech určité podobnosti:

Přibývá složitosti a úředních procedur, rostou podpurné a druhotné výdaje, sílí vliv skupin prosazujících své zájmy na úkor celku, stát ztrácí autoritu, klesá hodnota peněz, upadá pracovitost, roste nekázeň, slábnou rodinné vazby a zvyšuje se zadluženost.

Segment neproduktivních, druhotných a parazitických činností narůstá na úkor činností, které poctivou prací vytvářejí skutečné hodnoty.

Ke zhroucení dochází nedlouho po neúspěšnější fázi.

Nelze-li vývoji zabránit, je namístě promýšlet

řízený ústup na udržitelnou úroveň.

ZNEJISTĚNÍ

Na konci dlouhého období relativní prosperity, bezpečí a pohodlí můžeme shrnout vliv snadného života na myšlení a charakter:

Nenáročné prostředí se základním zajištěním nevyžaduje od nikoho mimořádné úsilí. S obtížnými situacemi a hrozbami, které posilují vlastní uvažování i vůli, se setkáváme už jen zřídka.

Civilizace je křehká konvence. V minulosti se opírala o křesťanskou víru a morálku, respekt k autoritám, píli a skromnější očekávání.

Dnešní svět už *není jistěn* praktickou rozumností ani sebekázní většiny a může se zadržnout na maličkostech, eskalovaných negativními náladami.

Bezpečí a pořádek považujeme za samozřejmost.

Tento předpoklad, v případě mimořádné situace, už stát nemůže zajistit. Ochrana nejruznějších svobod, práv a nároků znemožňuje rychlé zavedení účinných patření, a legalizuje živelné akce nejruznějších skupin.

Demokracie je bezbranná před vlastními výdobytky.

CIVILIZACE

Základem civilizace je návyk korigovat prvotní nutkání rozumem a vůlí.

Potlačování nevhodných impulzů a odsouvání přání a tužeb (někdy i navždy), vytváří soustavu zábran, které říkáme charakter.

Vůli zatím užíváme spíše k omezování než k rozletu.

Hybnou silou člověka jsou snahy o zlepšení jeho situace. Projevují se jako: živočišná nutkání (po protějšku)

praktická přání (bezpečí, majetek, jistoty)

duchovní přání (touha po štěstí, uznání).

Většina se spokojí jen s tělesným a materiálním. Touhy myslících bývají směsicí všech tří možností – *v různém poměru.*

Různost tužeb odlišuje naši individualitu více než cokoli jiného.

Na rozdíl od demokracie, která je vymyšlenou a prosazenou koncepcí, *civilizace* se vyvíjela přirozeně, pod nenápadným vlivem rozumných žen, usilujících o lepší podmínky pro své děti.

KULTURA

Trosečník na pustém ostrově, který udržuje vrubový kalendář, a trochu přemýšlí, nejedná ‚civilizovaně‘, ale kulturně.

Civilizace má smysl ve skupině. Nadstavbu kultury nosíme v sobě.

Myšlení je součástí kultury, a různé civilizace k němu přistupují jinak.

Východní filosofie hledají hlubší odpovědi na stále stejné otázky; západní pracují s množstvím nových témat. Proces uvažování je však podobný.

Pravidla myšlení jsou univerzální – jako přírodní zákony.

VYUŽITÍ ZÁVĚRŮ

Vlastní zadání, rozvíjená pro potěšení, vedou mnohdy i k využitelným závěrům. Myšlení pro potěšení a pro užitek se liší jen v zaměření.

Volné myšlení se baví objevováním a objasňováním, ale obvykle už nepokračuje k ‚pomalým‘ realizacím.

Myšlení je trvalá schopnost; využití závěrů je trvalá možnost.

Scénáře budoucnosti, rozvíjené v originálních alternativách, pokrývají důležitou, málo prozkoumávanou oblast.

Nečekané a někdy nevíтанé závěry ale není snadné předat ostatním.

Dvě století po nepraktických romanticích, vzdychajících po ideálním světě, kteří tehdy ještě *nemohli vědět*, nastupuje sebevědomá generace, s neomezeným přístupem k informacím, která *nepotřebuje vědět*.

Domýšlet můžeme, jen chceme-li vědět.

VÝVOJOVÉ STUPNĚ

Okamžité reakce (útoč/uteč) jsou v drsné přírodě evoluční výhodou.

V civilizovaném prostředí zbývá téměř vždy vteřinka na myšlenku.

Nutkání k okamžité odezvě nerozlišuje mezi skutečnou potřebou a zdánlivou naléhavostí. *Odezvy odrazem* bývají netaktické i netaktní.

Atavistické tendence popsal už Darwin: ‚Dospělá zvířata nedůvěřují neznámému; opakují své návyky a odmítají nové zkušenosti‘.

K pochopení člověka přispívá Darwin více než Freud.

Běžné myšlení bývá odstartováno zachycením nějaké nesrovnalosti. Nové, neznámé a neobvyklé zbystruje pozornost.

Myšlení se vyvinulo z automatických reakcí, přes záblesky možností a převážení jedné z nich, až na úroveň umožňující *alternativy vědomě přivolávat*.

Z hlediska kultivace myšlení je důležité pochopení posledního ze tří vývojových stupňů:

1) *Instinkty*, 2) *Nevědomé zvažování*, 3) *Vědomé myšlení*.

EVOLUCE MYŠLENÍ

Návody k jednání, spouštěné podobností s uloženými vzory, připomínají instinkty zvířat, která vědí *co a jak*, aniž by tušila *proč*.

Při výběru k páření, prováděném v přírodě samičkami (samečkové příkladně nediskriminují) nehrají *skryté vnitřní kvality* žádnou roli.

Kdyby rozhodovaly, byla by živočišná říše mnohem dál.

Také domácí zvířata by se vyvíjela zajímavěji při křížení na základě bystrosti a učeníivosti, bez ohledu na vnější znaky.

Podle Darwinovy teorie by měli jedinci, náhodně zvýhodnění prvními náznaky uvažování lépe přežívat a šířit dál dispozice k myšlení.

Uvážlivější jednání, vedoucí *k ústupu* je ale v soupeření o rozmnožení nevýhodou a inteligentnější zvířata vždy rychle vyhynou.

Myšlení není evolučně výhodnou mutací.

Duševně vyspělejší lidé mají podobně obezřetný postoj k rizikům, která si dovedou představit lépe než nemyslíci (podnikání, manželství).

Tendence *z opatrnosti nejednat* znevýhodňuje i nerozhodný Západ v konkurenci s neváhající Asíí.

NEDOSTATEK VALUT

K základnímu Darwinovu závěru: ‚Nejúčelnější vlastnosti, nejuvhodnější k přežití převládnou‘, je dlužno dodat: *Méně úspěšné formy zaniknou.*

Tento postřeh lze aplikovat i na moderní svět a konkurenční boj.

Ekvivalentem stejného přírodního prostředí pro všechny je světový trh, na kterém se mezi různě výkonnými zeměmi prosadí jen ty nejučinnější.

Vítězové berou vše, a méně životaschopné celky (nemají-li přírodní zdroje), mohou dlouhodobě přežít jen při omezení efektů globalizace.

Co bude moci nabídnout za pár let zpohodlnělá Evropa dynamičtějšímu světu, a čím zaplatí za vše, co potřebuje dovézt?

Nejspíš přetrvá zájem o německé strojírenství, švýcarská farmaceutika, francouzské a italské značkové výrobky, a vzrostou výnosy z turistického a zábavního průmyslu, a z rozprodávání hodnot cizincům.

Příjem z klesajících evropských exportů ale nepostačí na náročnější věci odjinud, na suroviny, potraviny, paliva a obsluhu dluhů.

Nedostatek valut, jaký jsme zakoušeli za komunistů (kdy nám ještě dodávkami levných surovin a ropy a neomezeným odbytem ne právě špičkových výrobků významně přilepšoval Sovětský svaz), si lze těžko představit v rozsahu většiny Evropy. Trh je však neúprosný, a kdo nedokáže prodat něco svého světu, nebude mít čím světu zaplatit.

Hospodářské a morální krizi budeme taktně říkat *útlum*.

SOBĚSTAČNOST

Hlavní příčinou slábnutí Evropské unie je ztráta konkurenceschopnosti. Vyvážení výroby do levných zemí bylo zprvu nesmírně výnosné.

V první fázi Západ tento proces inicioval, financoval a řídil.

Ve druhé ztratil kontrolu a na nákupy z dovozu si začal půjčovat.

Ve třetí fázi úvěry podrazí a začnou chybět valuty.

Pro Evropu globalizace skončí, z praktických i politických důvodů.

Bude označena za viníka problémů z naší neprozíravostí a zatracována.

Potřeba i obliba nákupů však přetrvá a při nedostatku (vysokém kurzu) tvrdých měn na zboží z dovozů začne být zase výhodnější místní výroba. Návrat k větší soběstačnosti (i při nižší produktivitě a potřebě uskromnění) *zvýší potřebu práce a nabídne zemi pozitivní program obnovy.*

NEROSTNÉ BOHATSTVÍ

Šířením zvěstí o brzkém vyčerpání zásob všeho možného, nebo dokonce o válkách o přírodní zdroje, se pokouší dodavatelé, s vydatnou pomocí angažovaných ‚ochránců‘, navyšovat ceny.

V období útlumu bude surovin ještě větší přebytek než jindy. Dlouhodobý pokles poptávky oslabí cenové kartely, a producenti začnou prodávat jednotlivě a přímo, za opravdu konkurenční ceny (ale v dolarech)

Prohloubí se rozdíly mezi zeměmi vyvážejícími nerostné bohatství a zeměmi odkázanými na získávání valut *náročnějším vývozem produktů.*

SLUŽBY

Ve světě propojeném kontejnerovou dopravou je průmysl snadno zranitelný konkurencí odjinud. Služby mají místní charakter a jsou *chráněny i velkou růzností individuálních požadavků.*

V období návratu k soběstačnosti dojde k prolínání obou segmentů.

Služby nezahrnují jen kadeřnice a instalatéry, ale i nejrůznější úkony ‚na objednávku‘. Není je snadné podchytit, regulovat a danit; ale nabízejí pracovní příležitosti *neohrožované konkurencí zvenčí.*

Osobně vyžádané služby, placené ‚ze svého‘, navíc přinášejí *vždy užitek nebo potěšení*, na rozdíl od zakázek zadávaných institucemi.

Služby, přerůstající do sféry výroby (nábytek na míru od místního truhláře, zelenina z místní farmy), mohou zajistit velkou část běžných potřeb, a stát se základem pokračujícího podnikání.

V horších časech je funkčnost a stabilita důležitější než produktivita.

HRA NA VZDĚLÁVÁNÍ

Vliv vzdělání na úspěch země bývá přeceňován. Pokles úrovně při masovém náboru na školy, laxnost vyučujících a přetrvávající důraz na paměť neprospívají rozvoji myšlení, ani posilování vůle.

Trojnásobek vysokoškoláků, vydávaný za úspěch, zlepšil jen statistiky. *Ekonomika vzdělání* určuje za optimum mnohem nižší procenta populace. (Kdyby se omezil počet dnešních studentů a pedagogů na lepší polovinu, stoupla by nezaměstnanost asi o 3%.)

Hra na vzdělání vyhovuje nenáročností školám i studentům; jedinečná příležitost solidní přípravy pro život však zůstává nevyužita.

Důležitost vzdělání zdůrazňují ti, kterým vyučování zajišťuje pohodlné živobytí, a politici, kteří potřebují univerzální odpověď na všechny problémy, s nimiž si nevědí rady.

Hlavním účelem vzdělání se stalo získání potvrzení o vzdělání.

Evropě nechybí vzdělání, ale myšlení a vůle.

ÚSPĚCH

Vysokoškoláci jsou statisticky úspěšnější údajně díky studiu, ale ve skutečnosti protože jsou od počátku o něco bystřejší, a později dostávají více příležitostí. Úzce vymezené zaměstnanecké úkony, s požadavkem kvalifikace, by většinou zvládli *po krátkém zaučení*.

Kdyby místo odříkávání vědomostí, dostupných na internetu, rozvíjeli své myšlení, mohli by si vytvářet užitečné pracovní příležitosti sami.

Zárukou úspěchu jednotlivých zemí býval ještě v minulém století velký počet kvalifikovaných pracovníků.

V případě hospodářského útlumu Evropy zůstanou miliony překvalifikovaných zaměstnanců v moderních objektech se vším potřebným zařízením bez práce, pokud jim někdo nevymyslí *program*.

Úspěch země dnes zajišťují nemnozí – s nápady.

ELITA

Genialita vyplývá z důležitosti vyřešeného problému spíše než z kvalit tvůrce, který většinou jen rozezná příležitost, probere všechny možnosti a vybere z nich tu nejvhodnější.

Kdyby si Edison nepospíšil, vynalezl by žárovku o něco později někdo jiný. (Edison neměl vzdělání, ale podchytil tvůrčí myšlení.)

Technická řešení se objevují, když k nim dozraje doba.

Nejvýnosnější oblastí myšlení je předvídaní budoucích potřeb.

Nezbytnost *duševní elity* pro funkčnost bezradných celků je zřejmá, ale nápady a iniciativy se zdají všem snadné – poté, co jsou známy.

Zdálo by se, že tvůrčí špičky vzejdou rovnoměrně z různých oborů a všech skupin. Většina užitečných nápadů nevyžaduje speciální vzdělání, technické zázemí ani podporu kolektivu.

Tvůrčí myšlení také není ženské nebo mužské.

Schopnost *přicházet s novými nápady*, statisticky velmi rozdílnou u obou pohlaví, nelze vysvětlit diskriminací (vzdělaných žen je více), ani zátěží rodiny (svobodné a bezdětné nejsou úspěšnější).

Ženy znevýhodňuje slepá víra ve vzdělání – bez rozvoje myšlení.

Pára jim zvedala pokličky stovky let, ale parostroj nenapadl žádnou.

(James Watt neměl vzdělání, ale všímal si a domýšlel.)

BEZRADNOST

Oslabení z vleklých krizí vytváří podmínky pro ‚nestandardní‘ režimy. Fašismus byl umožněn rezignací většiny, která se zřekla vlastního rozhodování po letech problémů, s nimiž si předchozí, poměrně demokratický systémy nevěděly rady. Korektní slabost byla nahrazena nekorektní silou. ... Nevyužitou možností zatím zůstává vláda *nekorektní rationality*.

Lepší a horší režimy se liší tím, jaký prostor poskytnou špatným lidem.

Dnešní Evropě při všech potížích ‚silová řešení‘ nehrozí, z mnoha důvodů (celková změkčilost, nezvladatelná mladá generace, propojení sítěmi).

Někdy ale dochází i proti vši logice k vývoji, který si nikdo nepřeje.

Do první války upadla třeba Evropa na prahu příznivé doby nedopatřením z bloudění v nevyzkoušené oblasti, a řetěžením nedomyšlených akcí.

‚Nedopatřením‘ otevřeli zmatení politici i cestu k únoru 1948.

Západní diktatury spojujeme s pravicí, ale Mussolini byl socialista a Hitler se opíral o ‚národně socialistickou stranu pracujících‘.

K moci je vynesla podpora nespokojené *nemyslíci většiny*, ovlivněné přísliby pořádku a prosperity (a nabytou důležitostí).

Společným rysem diktatur je rozhodování bez vysvětlování.

Demokratickému rozhodování předchází fáze *přípravná a navrhovací*, která nabízí prostor k ovlivňování i nápaditým myslícím – pokud zaujmou.

CENA MYŠLENKY

Hodnota myšlenek je v aplikacích nebo ve vlivu. Originální myšlenka, má zvláštní hodnotu; jako nepřechtená kniha nebo nepřechtený protějšek.

Nápad za miliony může být dílem vteřin, obletět svět a všude prospět.

V džungli nepostizitelného kopírování už nelze myšlenky ochraňovat; výhodou prvenství však vždy zůstane *moment překvapení – a náskok*.

Kdo tvoří snadno nelpí na duševním vlastnictví; postupuje dál.

Kdo získá rychle bohatství (loterie, podvod), sotva se vrátí k poměrně nevýnosné poctivé práci. Kdo si jednou snadno vydělá tělem, sotva se vrátí zpátky do kanceláře nebo za pult.

Kdo si jednou snadno vydělá nápadem, zůstane u myšlení.

SBLÍŽENÍ MYŠLENÍM

Máme-li před sebou prázdný list papíru, začneme pohybovat tužkou. Uchopíme-li zbraň, láká nás spoušť. K podmíněným reakcím dochází i při setkání ženy a muže.

Současné užívání levé a pravé hemisféry, prezentované *genderovými vědkyněmi* jako výhoda žen, odporuje principu soustředění.

Pocity a přání nelze směšovat s objektivitou, potřebnou k uvažování.

Feminismus prezentuje ženy nekonzistentně, *jak se kdy hodí*; jednou zcela odlišně od mužů, podruhé zcela stejné.

Logika, preferovaná muži, ale zase bývá příliš vzdálená konkrétním lidským situacím. Muže zajímají principy, ženy spíše jednotlivosti.

V mnohém se budeme vždy lišit.

Dobré myšlení prospívá oběma pohlavím – i jejich soužití.

LOGIKA

Exaktní logiku nelze aplikovat na situace s mnoha proměnlivými prvky.

Člověk je složitý a *nelogický*; to však neznamená, že pro každou situaci neexistuje nějaké optimum (třeba i menší zlo). U rozvinutějších úvah však i malé chyby a ochyly narůstají v každém dalším kole.

Logika je pomocný mechanismus, ne náhrada myšlení.

Jako opora duševních procesů není logika bezpečná ani tvořivá.

Účelové zkreslování není snadno prokazatelné – pozměňováním detailů a přesouváním důrazů je možné dojít logicky správně k jakémukoli závěru (i k pravému opaku). Obratnou sofistickou a užitím *selektivní* logiky lze pravdu zdiskreditovat a nepravdu prezentovat přesvědčivě.

Dobrá myšlenka musí být v souladu s logikou aplikovanou na lidský svět, která odlišuje vhodné – od nevhodného, nemožného a nepřijatelného.

MANIPULACE

Navenek správný postup lze užít i k manipulaci, například omezováním odpovědí na pouhé *ano/ne*. (Protřelejší jedinci nabízejí výběr ze dvou možností, ale místo *ano či ne* užívají *tak či tak* – obojí ve svůj prospěch.)

Podstatou manipulace je předvídaní reakcí druhých a příprava *cesty*, kterou se, z nezbytnosti, nebo kvůli výhodám, *dobrovolně* vydají.

Předpokládáme, že vychytralí jedinci bezohledně manipulují slabší osoby ku svému prospěchu.

Kladná manipulace, pro dobro druhých, je však častější; jak ze strany osob v dominantním postavení (rodiče), tak ze strany rozumnějších, kteří se snaží pomoci.

Manipulace se netýká jen osob. Celé národy lze ovlivňovat zkreslenou prezentací minulosti, současného stavu země – ale i budoucnosti.

OVLIVŇOVÁNÍ

Ovlivňování má řadu forem, od osobního příkladu, přes zkreslování reality až k emocionálnímu vydírání.

Nejrozšířenějším prostředkem je *demagogie*, která pokřivuje realitu populistickými frázemi.

Nemyslíci podpoří vše, co je v souladu s jejich přáními a představami a *zběžně zdůvodněné*.

V demokracii máme právo chybovat ke své škodě i zastávat zdánlivě správné postoje, které však škodí (např. zastírání problémů politickou korektností nebo pasivní pacifismus).

Formy ovlivňování obohatila politika zastíracími manévry – otálením pod záminkou důkladnějšího zpracování, odsouváním nevídaných rozhodnutí do volebního období opozice, ‚salámovou‘ metodou nenápadných kroků, nebo vypouštěním neautorizovaných fám, umožňujících posoudit reakce veřejnosti a až potom návrh podpořit nebo popřít.

Základem dnes málo využívané možnosti ovlivňování ‚*osvětlováním*‘ může být v nových časech rozumná neutrální definice:

Osvěta (i zde) je prezentace užitečných informací k uvážení.

Přemýšlivé typy, s jedinečným viděním světa a výhodou lepšího chápání lidí, života a světa mohou obsáhnout i přesáhnout ostatní.

Mají tak větší morální odpovědnost za objasňování skutečnosti.

Myšlení zavazuje.

MOTIVACE

Největším zdrojem nových myšlenek jsou snahy, zvláště mužů, zaujmout, vyniknout, a zvýšit si hodnotu ve společnosti (a u žen).

Sklony ke *stálému zlepšování všeho kolem sebe* jsou u některých skupin výrazné, zatímco etnikům, které rády odpočívají, zcela chybí.

Krásným a nečekaným projevem lidského ducha je občasný vznik mimořádných děl, jejichž autory jsou nenápadní, nekvalifikovaní jedinci, kteří sami objevili a rozvinuli tvůrčí proces.

Myšlení nevyžaduje formální vzdělání a touha k povznesení bývá silnější u slabších a opomíjených.

Kvalita díla není předurčena osobními kvalitami tvůrce.

Vytrvalým úsilím lze nashromáždit množství originálních nápadů a prezentovat je pak v koncentrované formě s mohutným dopadem. (Několikaminutová skladba nebo esej obsahují měsíce trpělivé práce.)

Umění koncentruje dlouhé myšlení do krátké prezentace.

Události v každodenním životě bývají rozptýlené, zatímco v uměleckých dílech navazují. Dobře vymyšlené, nafilmované nebo napsané příběhy tak mohou být vnímány intenzivněji než skutečnost.

Velké dílo vyžaduje kromě přesvědčení o významu výsledku i vynaložení podstatného úsilí a času.

Tvůrčí myšlení vychází z vědomí možnosti – a jistě *posedlosti*.

Dílo může přesáhnout jeho tvůrce.

KRUHOVÁ VAZBA

Kruhová vazba může být přirozená jako noc a den, nebo obnovovaná *příčinným spojením* (akce/uspokojení). Užitečnou kruhovou vazbou bývalo i pečování rodičů o děti – a dětí o staré rodiče.

Častou kruhovou vazbou je produkce adrenalinu *navozovanou* agresivitou.

Podrážděnost podněcuje střety, které opatřují další dávky stimulantu, umožňujícího ambiciózním bytostem obstát v situacích, na které nestačí.

Konfliktnost souvisí s návykem získávání přidavné energie.

Psychologie často řeší kruhovou vazbu *s eskalací*; návrat do stejných situací ve stále horší pozici (třeba ve vztazích).

Hlubší myšlení prochází opakovaně stejnou oblastí úvah *s odstupem času*.

Myslitelé, umělci i inženýři zlepšují svá díla ‚návraty‘, přičemž práce na úpravách často přesahuje úsilí vložené do původní tvorby.

SPONTÁNNOST

Napětí mezi přáními a potřebami jedince a možnostmi společnosti je zdrojem frustrace, i motivací k dalšímu úsilí.

Iracionální nutkání lze z nadhledu myšlení rozeznat, ale od excesů z okamžitých impulzů nás uchrání jen pevná vůle.

Spontánnost je u hodných lidí milá, u sebestředných trapná. Člověk, který mluví a jedná neuváženě, může způsobit nedorozumění, uškodit druhým, nebo udělat hlupáka ze sebe.

Živelný předčasný rozvoj ‚individuality‘ zvláště u dětí, vede k vyhraněným názorům, egocentrismu a nepřizpůsobivosti, a zvyšuje pravděpodobnost nesouladu, konfliktů a selhání v pozdějším osobním životě.

‚Být sám/sama sebou‘ vnímáme kladně, přestože správný výklad je: ‚nemyšlení a nedostatek sebekázně‘.

S kultivací myšlení roste schopnost rozlišovat nemyšlení od nepoctivosti.

Většina občanů podezřívá ze zjištěného jednání své volené zástupce, kteří obvykle jen zabředli do množství záměrně předkládaných legislativních problémů, *nepostřehli podstatu svého poslání – a nevědí, co činí*.

ASERTIVITA

Talent je úzce zaměřená excelence. Vizualizace cíle motivuje, ale neosvětluje konkrétní příležitosti. Motivace bez myšlení je jako pohon bez řízení.

Snaha rodičů vést děti k samostatnému rozhodování dříve než dozrají na úroveň rozumového zvažování, povzbuzuje *impulzivní asertivitu*.

Neústupnost přechází v zarputilost, která vytěsňuje věcnost a kazí vztahy.

Úspěch bývá spojován s tvrdostí a bojovností, a tyto vlastnosti dnes posilují nemyslíci rodiče v dětech.

V konkurenčním prostředí opravdu vítězí ostré lokty. Proč ale vstupovat do přeplněného ringu, když si můžeme
vymyslet své vlastní pole působnosti.

TUŽBY / PŘÁNÍ

V přírodě platí pravidlo *dlouhodobého vyrovnávání* (teploty, srážky).

Vyrovnávání lepšího a horšího v našich osudech pochopíme až po vícero cyklech střídání šťastných náhod a nečekaných zklamání.

V mládí se zdá důležité to ,co chceme'. Později pochopíme, že
důležitější je vědět (a vyloučit), co nechceme.

Životy minulých generací (až na tragédie některých skupin) probíhaly vcelku předvídatelně. Naše životy jsou výrazněji pozměňovány novými možnostmi (otevřený svět, instantní komunikace, virtuální prostředí, posloupnost vztahů, anonymita). Minulost necháváme stále rychleji za sebou, a přání vycházející z okamžitých pocitů naplňujeme ihned.

Tužby, kterých si srdce žádá proti zdravému rozumu, a racionální rozhodnutí, o kterých vnitřně pochybujeme, nejsou stejného druhu.

Dáme-li průchod pocitům, zůstane nám záchranná síť rozumu.

Upřednostníme-li samotný rozum, zůstanou v nás pochybnosti.

NEJISTOTA

Nepředvídatelnost někdy stimuluje, někdy deptá. V kladné polovině nevadí (nevíme kde a s kým budeme příští rok, ale věříme, že se nám povede dobře); v záporné je stálým zdrojem obav.

Vlády bedlivě sledují měřitelné ukazatele, ale nevnímají přibývající *úzkost*. Trvalá *existenční nejistota* poškozují duševní zdraví a zkracuje život.

Míra jistot se stane hlavním volebním tématem, ovlivněným starými předsudky i novými sliby a nadějami.

Záruku zajištění a práce (málo placené, často zbytečné a někde daleko) budou v horších časech nabízet krajně levicové strany.

Krizi neulehčí masy vysokoškoláků bez praktických schopností a bez osobní iniciativy, ani velký kapitál, který se rychle přesune z výrobního podnikání do snadnějších globálních obchodních transakcí.

Potřebujeme vymyslet (a dobře vysvětlit) *'New Deal' pro naše podmínky.*

NEW DEAL

Nejtěžší americká krize započala nečekaným pádem na burze (1929) a pokračovala několika lety bezradné agonie (dokonce byl zvažován model centrálního plánování po sovětském vzoru). Teprve potom situace uzrála natolik, že bylo možné prosadit Rooseveltův program.

Na rozdíl od Německa vláda neorganizovala propagandistické, nepříliš účinné masové veřejné práce, ale *maximálně ulehčila segmentu výroby*, který začal zase zaměstnávat a zásobovat vyprázdněný trh.

V našich rychlejších časech nemusí útlum trvat pět let, ale změny bude možné prosadit také *až po sestupu na dno*.

Kdysi se jednalo o holé přežití, dnes o udržení přijatelné úrovně.

Neznámou komplikací představují velké úspory obyvatel v ‚zapsaných‘ penězích, nepodložených dostatkem směnitelných hodnot.

Restriktivní reakce rezervních bank ve 30. letech krizi zhoršily. Dnes je ‚uvolňování‘ peněz běžné (až nadměrné).

Ke zhroutilí finančních trhů v Americe došlo nečekaně.

Zvolna na narůstající problémy Evropy poskytují prozíravějším jedincům i firmám čas k přípravě. Nehrozí nám konflikty s jinými státy ani revoluce. Na druhé straně: vlády ani policie nemají někdejší autoritu.

Bezradnost byla rozptýlená. Dnes je komunita propojena sítěmi.

POZITIVA KRIZE

Krize v Evropě umožní potřebné změny, ke kterým by jinak nedošlo.

Pokles kurzu eura omezí dovozy dříve levného zboží z Asie (úctovaného v dolarech) – a tím uvolní prostor domácí výrobě.

Kromě daňového zvýhodnění budou potřebovat nové podniky i úlevu od úředního vměšování. Stát znejistělý stoupající nezaměstnaností, zmírní *příkazový* postoj k podnikání, *ponechá věcem volný průchod* a podnikům odpadne řada zatěžujících povinností a plateb

výměnou za udržování provozu a pracovních míst.

Mínější požadavky přivedou i část nezaměstnaných k pokusům o vlastní výdělečnou činnost. Krize načas oddělí potřebné od zbytečného.

Skromnější možnosti budou vyváženy dostatkem volného času, a důraz se přesune na kvalitu života; vztahy, zábavu, potěšení a snad i na duševno.

SLOŽITOST

Nejvíce příležitostí ke zlepšení existuje v oblasti redukce složitosti.

Složitost není nevyhnutelný důsledek pokroku.

Vnitřní složitost (auto, počítač, mobil) se netýká výstupů. I technicky náročné systémy mohou být *uživateli přátelské*. (z angl.).

Superiorní výsledky nápaditého využití neúplných informací naznačují potenciál *myšlení jen tak z hlavy* i v epoše informační technologie.

Chybějící lze domyslet, zapomenuté odvodit a nové vytvořit.

Narůstající *procedurální složitost* zvyšuje potřebu druhotných a jalových činností a zatěžuje nás povinnostmi, výdaji a ztrátami času.

V důsledku přílišné složitosti se leccos přínosného vůbec neuskuteční.

Ženy žijí déle, ale plnohodnotného času mají méně. Přibývající administrativní náročnost jim vytváří nová místa, ale psychicky je vyčerpává.

Jednoduchá funkční řešení mají však i řadu zainteresovaných odpůrců. Neprůhlednost, nesrozumitelnost a uměle navozovaná složitost umožňuje vzdělaným neproduktivním jedincům těžit ze svých výsadních pozic. Evropa je oslabována *expanzí druhotných profesí* více než jiné části světa..

NEGATIVNÍ Hnutí

Kdyby smrtelně nebezpečná elektřina, miliony tříštivých oken nad námi, jedovaté spalovací motory nebo explozivní rozvody plynu byly navrženy až dnes, protesty by znemožnily jejich zavedení. Nápad monstrózních vlaků s koridory kolejí křížujícími městy i volnou přírodou, by byl označen přímo za šílený.

Obstrukce rozumných projektů a prosazování pochybných, bývá skrytě iniciováno komerčními zájmy. Ochránci se připojují ke zdánlivě důležitým hotovým programům, protože nemají žádné vlastní.

Zachycujeme stížnosti a požadavky, ale uniká nám trvale *neprátelský postoj ekologů k člověku* (jako ‚škůdci planety‘).

Ekologické, odborové i feministické aktivity byly původně potřebné a přínosné. Také posuny k větší osobní svobodě byly na místě, dokud nepřerostly do extrémů osobních práv a nároků, ohrožujících funkčnost společnosti. Hnutí, která dosáhla rozumného optima se nerozpouští a neochota *skončit* vede k prosazování stále malichernějších požadavků.

Iracionální reakce nemyslicí většiny lze snadno vyvolat emocionálními a pseudovědeckými prezentacemi. Snížením emisí, díky užití břidlicových plynů, předčila Amerika ostatní země světa, zatímco Evropa vyčísnila úspěch vývozem znečištění z výroby do Asie, a zatížila se těžkopádnými projekty alternativních zdrojů.

Získávání energie z břidlic ‚spravedlivěji‘ rozloženými než ropa a plyn, je nejlepší novinou pro Západ, a snahy zabránit pozitivnímu vývoji slouží jen producentům tradičních paliv.

V krizových letech může právě břidlicový plyn (ve třetině evropských zemí), přispět k energetickému osvobození starého kontinentu.

ZVÝHODŇOVÁNÍ

Při získávání výhod *na úkor druhé strany* nebývají zvažovány následky a předvídatelné reakce. Škodlivost účelově uštědřených výhod se projevuje výrazněji v horších časech. Porušení rovnováhy mívá nedomyšlené dopady a výhody se nakonec často obracejí proti nemyslicím zvýhodněným.

Tržba zvýhodnění, která si vydobily ženy, nehradí (jak by měl) vždy stát. Zátěž přenesená na zaměstnavatele jim pak *skrytě* zhoršuje šance.

Kontraproduktivní jsou i feministické snahy o prosazení právního prostředí do rodinného soužití, s cílem nařizovat podobu vztahů, které se formují přirozeně a pro každý pár jinak.

Zpříšňování pravidel při ubývajícím zájmu o *privilegované rizikové bytosti* snižuje už tak klesající zájem mužů o manželství. Podobně snižuje každý ‚vítězný‘ nepřátelský rozvod šanci ostatních žen na rodinu a děti.

Zvýhodňování početnějších vrstev voličů na úkor menších ale důležitějších skupin (nař. zaměstnanců na úkor zaměstnavatelů) je zase problematickou tendencí vlád. (Machiavelli by v demokracii ihned rozeznal ideální systém k ovládnutí společnosti – se souhlasem většiny.)

ASYMETRICKÉ SITUACE

U tradičních zvyklostí očekáváme že budou pokračovat. Po staletích zájmu předpokládají zaměstnanci, že je budou podnikatelé vždy potřebovat.

Po staletích párování očekávají ženy, že s nimi muži budou vždy chtít žít. Ještě nedávno očekávali rodiče, že jim ve stáří vypomohou děti...

V našich časech skončí více tradic než v předchozím trvání světa.

Podniky, spoléhající na zadávání práce z ciziny, ani zaměstnanci, kterým opatřuje práci někdo jiný, nemají budoucnost ve svých rukou.

Nabídka práce, ani nabídka soužití nejsou samozřejmé.

Ženy, které si v prodlouženém ‚období nevázanosti‘ přivyknou jednat svévolně a při náznaku potíží odcházet jinam, nemohou očekávat zájem rozumných mužů, když *na poslední chvíli* zatouží po rodině, která vyžaduje stálost, přizpůsobivost a obětavost.

Zákoník práce je zase pozůstatkem zvýhodňování proletariátu. Někdejší vykořisťovatel je dnes ale dobroděj, který opatřuje zaměstnancům výdělek.

Asymetrické situace, kdy jedna strana nepotřebuje druhou stejně naléhavě, jsou ještě komplikovány vysokým očekáváním.

Čím více očekáváme, tím méně nabízíme.

Zájem nelze vynutit; odvíjí se od výhodnosti – a jiných možností.

VYTÍŽENÍ ŽEN

Absolventi škol, zahlceni zbytečnostmi, mezi kterými zanikají *neodlišené* užitečné znalosti, netrpí jen pochybnou úrovní nepraktického studia.

Vstupují do pracovního života se *zaměstnaneckou mentalitou*.

Ubereme-li ze skupiny ‚podnikajících‘ jedince v soukromých praxích, živnostníky bez zaměstnanců, a profese, které by při rozumnějším uspořádání nebyly vůbec zapotřebí, udiví nás malý počet osob, které vytvářejí

užitečné hodnoty a opatřují práci jiným – a mezi nimi malý podíl žen.

Tendenční ‚vysvětlení‘ diskriminací se vlastního podnikání netýká a zátěž rodinou není tak velká, jak se bez myšlení stále opakuje:

70 % žen děti ještě nemá, nechce či nemůže mít, nebo jsou už dospělé, a případná péče o starší příbuzné nebývá častá a dlouhodobá.

Péčí o děti (apod.) je zatížena vždy jen asi třetina žen.

RODINNÉ VAZBY

Podstatnější změny trvají v přírodě statisíce let.

Našim předkům stačila mnohem kratší doba; od prvních záblesků myšlení, kdy rozeznali *principy funkčnosti a výhodnosti*.

Civilizace započala pochopením mechanismu plození. To vedlo k soužití dvojic, v nichž měli otcové a matky jasné role, podle svých přirozených schopností a inklinací. Změnu umožnila přizpůsobivost žen, které nabídly mužům výhody domova a výsady obcování za podporu a ochranu dětí.

Na úsvitu civilizace si bystřejší matky ochočily otce, připoutaly je k sobě a k rodině, a zadaly jim pracovní program obživy a ochrany, aby se samy mohly věnovat ‚lidštějším‘ věcem.

V novověku začaly ženy požadovat více, vše prozradily a vše ztratily. V technicky náročném prostředí se jim nedaří, jako se jim nedařilo při hodinách fyziky (nikdo za to nemůže), a bez kouzel jedinečné *ženskosti*, které se samy vzdaly, ztrácejí nad muži vliv.

Osoby se slabším smyslem pro logiku často žádají dvě věci, které se vzájemně vylučují. Většinou stojí proti sobě dvě *přání*, jimž jednotlivě nelze nic vytknout – např. nezávislost / rodina.

Protichůdné myšlenky se nevylučují. Protichůdná přání ano.

Období útlumu v Evropě bude pro ženy přivyklé samostatnosti těžší než pro muže a povede je k větší podpoře levicových řešení – aniž by uvážily neslučitelnost touhy po zajištění se zachováním nezávislosti.

ŽENSKOST

Párové uspořádání, které nebylo dokonalé, ale fungovalo, rozvrátily ženy, které nedomyslely následky zdánlivých zisků. Muži už necítí odpovědnost za své osamostatněné družky a nikdy se jim nedařilo lépe.

Opakem opatrné evoluce jsou změny iniciované ideologií.

V posledních dvou generacích se ženy nepochybně změnila více než muži.

Rovné příležitosti příliš nevyužívají, a na náročnějších postech, např. v politice, selhávají ještě častěji než muži. *Ambice bez myšlení nestačí.*

Přeceňují formální vzdělání, instrukce, návody a pravidla a nekladou si otázky, ale jejich zájem o sebezlepšování má mimořádný potenciál.

Párové uspořádání (náklonnost, vzájemná opora, rodina, domov) je dnes ohrožováno především *projevy nemyšlení* – vyhraněnými názory, nepřizpůsobivostí a konfliktními postoji.

Návrat k příjemné a rozumné ženskosti může ještě odvrátit rozpad párového světa, který ženy potřebují z praktických důvodů, i ze srdce. Ženskost je nejmocnější evoluční nástroj pro uchování vlivu žen.

Ženskost je blízká vlastnostem dětí v jejich nejmilejším věku.

NADŠENÍ

Schopnost *nadchnout se* novou myšlenkou, ať už pochází od kohokoli, a vyjádřit potěšení a podporu, vyžaduje pozitivní postoj i *přejícnost*.

V dospělosti si radost z neobvyklých a zajímavých věcí uchovává jen duševně čilejší menšina, kterou stále těší svět. Sklony ke hře, adaptabilita a dychtivé objevování a zkoušení všeho nového jsou vlastnosti mládí.

Tvárnost a vroucnost okouzluje v každém věku – a okouzlování je působivější než krása. Dobré myšlení formuje ‚mladé‘ postoje k životu. K nemnoha výhodám mládí patří možnost vidět a pochopit vše poprvé.

Myšlení nám otevírá oči podruhé.

DĚTI

Nejúčinnějším prostředkem výchovy je napodobování vzorů. Bohatý duševní život (přítomných) rodičů obvykle děti zaujme, povzbudí a později ochrání před svody špatné společnosti a různými závislostmi.

Nasměrování k myšlení je důležitější než přeceňované vzdělání.

Jako vede výchova s obsahem umění k umění, vede výchova s obsahem myšlení k myšlení. Potěšení z objevování a rozvíjení souvislostí je blízké potěšení mládeže, objevujícího každý den nový svět.

Myšlení se posiluje užíváním. Zájem může být odstartován setkáním s pokročilejší osobou, zajímavými otázkami, neobvyklými odpověďmi, příklady důvtipu, nevšedními postřehy apod.

Myšlení nerozvíjíme na povel. Začíná přivábením..

REKREAČNÍ MYŠLENÍ

Paměťovým dovednostem (jazyky) svědčí časné začátky. Ke kultivaci *myšlení pro potěšení* můžeme přistoupit kdykoli.

Propojit bohatší duševní život s tím předchozím chvíli trvá, a může začátečníka i vykolejit.

Volné myšlení je krásný návyk na vlastní riziko – jako láska.

Nevyžaduje mimořádný intelekt ani vyšší vzdělání, a pobaví, povznese a posune kupředu výraznou osobnost i průměrného jedince

Probírat různé hypotetické možnosti *bez ohledu na proveditelnost*, patří k mnoha potěšením uvolněného myšlení, které lze vědomě odchýlit od běžných postupů a podříditi vlastním pravidlům.

Rozvoj rekreačního myšlení připomíná osvobození těla, které také bývalo jen prostředkem k přežití, dokud naši předkové neobjevili procházky, sporty a výlety, a krátký účelový kontakt dvojic nerozvinuli ve hravý tělesný dialog.

Rekreační prožitky mohou být:

fyzické – s jasnými tělesnými limity

emocionální – vyžadující jistou vrozenou vnímavost

myšlenkové – s největším potenciálem k rozvoji.

VELKORYSOST

Myšlení *s nadhledem* umožňuje přijímat bez psychické újmy občasné neúspěchy a selhání. Chyby jsou běžným projevem aktivního života.

Velkorysost není jen postoj k druhým, ale i schopnost povznést se nad utrpěné křivdy a ztráty – a nad vlastní omyly a nezdary.

Moudřejší ustoupí, potlačí odpověď, dá přednost jinému nebo mávne rukou nad drobnou nespravedlností, a v klidu vítězí.

Pružnost při hledání kompromisů můžeme očekávat spíše u jedinců než u institucí, jejichž manažeři bývají hodnoceni za maximální zisk v minimálním čase, bez ohledu na dlouhodobé následky. Neústupnost je typická i pro státní celky; proto zůstává nevyřešena řada sporů o hranice, teritoriální vody, nebo území obývaná jinými národnostmi (str. 225).

Myšlení vede k nadhledu a nadhled k velkorysosti.

Sledování toho, co prožíváme *z odstupu a nadhledu*, zaručuje, že nepřekročíme rozumnou mez (k hysterii, depresi či agresi).

Osobní kvality bývají často znehodnoceny propady do negativních nálad. Jen občasná iracionalita je jako ‚jen‘ občasné selhání brzd.

Morální kapitál může být jediným selháním znehodnocen.

Duševního kapitálu se občasné neúspěchy nedotýkají.

OSOBNOST

Opravdové osobnosti zasévají, i když je sklizeň v nedohlednu; raději dávají než berou, a mívají více, i když jim stačí méně.

Osobnost tvoří vědomí, svědomí, vzpomínky a zkušenosti, ale hlavně vše *zhodnocené promyšlením a porozuměním.*

Zevnitř jsme formováni vlastními reflexemi, zvenčí okolním světem a navenek tím, jak se vidíme a stylizujeme. Osobitost má každý z nás.

Výrazné osobnosti přečnívají ostatní nadhledem a originalitou.

Psychologové vysvětlují ‚problémy osobnosti‘ prožitky v dětství, ale podceňují klíčové období *transformace*, kdy objevujeme svoji identitu a přebíráme kontrolu nad vlastním životem – revidujeme, co nám bylo vštěpováno, vytyčujeme vlastní priority a měníme postoje; a současně vytěsňujeme nevhodné vlivy a vzpomínky.

Po pubertě je většina z nás osobnostně v podstatě hotova.

Volné myšlení ve zralosti nám otevírá druhé období ‚přehodnocování‘.

INTERPRETACE

Myšlenky přicházejí neopracované, a do elegantní formy, vyjadřující vše výstižně a zajímavě, musí být upraveny.

Nedbale prezentované myšlenky zapadnou nebo mohou být interpretovány jinak, než je zamýšleno.

Například větu: ‚Ženy se těžko prosazují v mužském světě,‘ můžeme interpretovat jako: ‚Muži brání ženám v úspěchu‘, nebo: ‚Ve světě, za který vděčíme převážně mužům, se ženám zatím, bohužel, příliš nedaří‘.

Zachycování alternativ, nadsázek a podtextů činí potíže paměťovým typům, které tíhnou k doslovnosti a nedomýšlejí souvislosti.

V životě způsobuje nedorozumění větší škody než zlé úmysly.

Minulost interpretují ve svůj prospěch vítězové.

Přítomnost pozměňujeme ve svůj prospěch trochu všichni.

Návyk *myšlení v alternativách* kompenzuje slovanský příklon k jediné interpretaci (první, která naskočí).

POSLÁNÍ

Obrozenecké hnutí nabídlo malé elitě vlastenců velké pozitivní poslání (na rozdíl od dnešních záporně vymezených *zabraňujících* hnutí).

Prázdný světadíl národního jazyka a kultury, otevřený povznášející představou nových možností, zbývalo jen vyplnit.

Později převzali iniciativu snaživí slovotepci.

Nejsnadnější náhražkou chybějících nápadů je *nastavování existujícího*. Velké ideály a neznámá místa na mapě možností zdánlivě ubývají.

Řešíme s plným nasazením zástupné ‚problémy‘, ale chybí nám vize na úrovni podstatných programů předchozích generací.

Kultivace volného myšlení, jako protiklad paměťově orientovaného vzdělávání, je vzletná idea, otevírající nespočet příležitostí k potěšení, osobnímu růstu, společenskému vzestupu – a často i zisku.

Běžné myšlení reaguje na běžné potřeby a spěchá vyšlapanými cestami.

Volné myšlení krouží a probírá hravě jakékoli zvolené téma.

MYSLITELÉ

Postmoderní doba postrádá myslitele, kteří by nadčasovostí idejí přečnívali ostatní. Před sto lety vzhlíželi lidé ke svým básníkům a spisovatelům, a přejímali myšlenky, které sami ještě nedokázali vyjádřit.

V první polovině 20. století vynesly vlny sociální a národní sounáležitosti k moci charismatické vůdce a diktátory s vizemi nového uspořádání světa.

Poklidnější poválečný vývoj už řídily převážně *neosobnosti*, šediví administrátoři, a postoj k autoritám se změnil z úcty v přezírání.

(Škodlivost špatných politiků převyšuje prospěšnost těch lepších.)

V demokratickém systému, který umožňuje vzestup jedincům nevalné kvality, je tento postoj pochopitelný. Ubývají ale i posluchači, čtenáři a diváci, kteří už nechtějí být ‚vedeni‘ autory příběhů jako autoritami.

Sebevědomí vychází z pocitů nadřazenosti; myšlení vede k pokoře.

POKORA

Myšlení zabavuje a povznáší i v nepříznivých podmínkách. Jedinec navyký vlastnímu uvažování už v sobě nikdy nemůže popřít tendenci promýšlet vše kolem sebe, ale může zlenivět nebo zpychnout.

Postup bez pochybností je typický pro paměťové typy zaměstnanců, kteří aplikují pevné vzory správnosti a nezvažují specifiku jednotlivých případů, ani absurditu *ostrého rozhraní* (minuta před plnoletostí).

Protikladem adaptabilního myšlení není hloupost, ale *rigidita*.

Rčení o nepřenositelnosti zkušeností a nemožnosti poučit se z chyb druhých, v oblasti myšlení *neplatí*. Možnost ‚prožívání‘ filmových nebo románových situací a postav naznačuje silný vliv i pouhé fikce.

Hodnota poznatků, k nimž se dopravovali pokročilejší, je zřejmá a výhodnému přebírání brání jen ego. Když se ego zvětší, svět se zmenší.

Kdysi předával *mistr* moudra učedníkům, kteří k němu vzhlíželi.

Dnes musí ‚new age master‘ naslouchat a shovívavě reagovat na nezralé ‚názory‘ přezíravých studentů. Kdo někdy zažil, s otevřenou myslí, setkání s pokročilejší osobností a ve chvílce si posunul porozumění světa na vyšší úroveň, ví, že nový náhled nestačí, chybí-li pokora.

Osoby, které nás mohou jedinou myšlenkou posunout vpřed a změnit náš život, nemusí vždy vzbuzovat sympatie, ani sdílet naše vidění světa.

Hodnota přejímané myšlenky je jen v ní samé.

Výhodou předávání moudrostí v pokročilejším věku je sešlost rádců, tam, kde by přemoudřelost mladých sebevědomých ‚koučů‘ popuzovala.

Nesoudný obdiv k úspěšným zemím vede někdy k přejímání procedur, které pak místní ledabylost nezvládá. Opačným extrémem je prosazování specifických národních řešení, jejichž jediným kladem je *neobvyklost*.

BUDOUCÍ TRENDY

Úvahy o budoucnosti patří k nejzajímavějším zadáním *k procvičování volného myšlení*.

K úvahám o příštích letech není třeba prognostický ústav; stačí rozčlenit úkol na tematické části, klást relevantní otázky a rozlišovat mezi *jistým, pravděpodobným a možným*.

Budoucnost většinou nelze předpovědět jednoznačně. Obvykle však můžeme vyjmenovat několik variant – z nichž jedna nastane.

Nevíme-li která, připravíme se na všechny.

Experti s maximem informací v odhadech budoucího vývoje selhávají.

Nepředpověděli pád železné opony, závratný vzestup Asie, rozšíření počítačů a mobilů, nedostatek potravin (v důsledku podpory biopaliv); nevarovali nás před největší poválečnou krizí a nestabilitou eurozóny, a zdiskreditovali se v oblasti ekologie a klimatologie.

Jestliže největší vědecké autority nedokáží rozeznat tak podstatné trendy, sotva můžeme spoléhat na jejich další prognózy.

Všímaví amatéři mají blíže k životu a zachycují a domýšlejí příčiny, následky i možnosti vývoje – bez ideologických předsudků.

STUDIE BUDOUCNOSTI

Představme si proslulé ekonomy s týmy asistentů, kteří na prestižních univerzitách simulují počítačovými modely naše zítřky, se zahrnutím všech dostupných statistik. (Myslíci jedinec by užil spíše redukční model, třeba dvou vesnic...)

A představme si pár postarších podnikatelů, probírajících při večeři budoucnost světa, který znají osobně z nespočtu situací – od vlastních skromných počátků až na vrchol úspěchu.

Rozsáhlé praktické zkušenosti vždy vítězí nad teoriemi.

V exponovanějších zemích bývá sledován *geopolitický vývoj*.

Vojenskoprůmyslový komplex vyhlíží nestabilitu, zatímco nejbohatší rodiny hlídají mír a smír – mezi státy i uvnitř celků.

Také nadnárodní firmy zvažují budoucnost, ale pouze vlastních oborů. Dlouhodobým výhledem se nezabývají vlády, zvolené na krátká období. Krátkodobá a dlouhodobá řešení bývají jiná, i opačná, a od politiků nelze očekávat nadčasové uvažování nebo snahy řešit vzdálené problémy, které mohou přenechat svým nástupcům z opozice.

Scénáře budoucnosti se zdají být nad síly jedince. Rozčleněním zadání lze však postupně pokrýt vše, a na shrnutí stačí pár stránek.

Budoucnost je reálným zadáním pro představivost a volné myšlení.

BUDOUCNOST EVROPY

Zatímco jsme neodvratně unášeni hlavním proudem, můžeme podstatně ovlivňovat budoucnost ve svém okruhu.

Život probíhá v kulisách větších celků a je předurčen místem pobytu. Nás zajímá Evropa; poučení z historie ve zcela nové situaci ale nepomůže.

Amerika, kde ‚budoucnost nastává dříve‘, překonala krizi uvolňováním dolarů (str.). Má problémy s dluhy, ale ne s funkčností.

Hrozící tvrdý dopad změkčilé Evropské unie nelze srovnávat s vývojem stále životaschopných Spojených států.

Situace Evropy je bezprecedentní a musí být zvažována samostatně.

Některé trendy časem vybledají, jiné se naplňují, a při dosažení kritické úrovně, končí dramatickou změnou.

Bezproblémové pokračování nevyžaduje další rozbor. Myšlenkově zajímavější jsou úvahy o možných nesnázích:

Evropským zemím hrozí při velké závislosti na dovozech nedostatek valut a vleklá krize. *Projdeme katarzí – a začneme jinak a lépe.*

Druhou možností je pozvolný úpadek, *kterému přivykneme*, následovaný ztracenou dekádou stagnace, frustrace a apatie.

KATARZE

Promyšlení budoucnosti světa je pracné mnohostí možností, které jsou ale povětšinou příznivé. Promyšlení budoucnosti Evropy je jednoznačnější; vyústění však *není příznivé*. Neodhodláme-li se k nezbytným změnám včas dobrovolně, budou nám později vnuceny kritickou situací.

Katarze je fáze vyhrocení, zúčtování, poučení – a změna.

Hnací silou vzestupu, po delším období nedostatku, bude poptávka po všem chybějícím, řada nových příležitostí, a změna nálady *z obav k naději*.

Nedostatek valut a zdražení dovozů oživí místní podnikání – v rámci oblastí s podobným obyvatelstvem a ustálenými cenami zboží a práce.

Peněžní ‚vyrovnání‘ může prakticky zajistit pouze inflace.

Podaří-li se ji udržovat na vyšší *stálé* úrovni (str.189), lze pokračovat *skromněji, ale při rostoucích jistotách*.

Vzdělané ‚internetové‘ generaci chybí zkušenosti a dovednosti, potřebné k drobnému užitečnému podnikání. Šanci dostanou ještě jednou starší.

Poprvé nebudou neúspěšné země vykořisťovány – ale ignorovány.

ZPĚTNÝ POSTUP

Na rozdíl od společnosti, která někdy vzkvétá a někdy upadá, technický pokrok je jednosměrný.

Úvahy o budoucnosti obvykle vycházejí z projekce současné situace.

Promýšlení vzdálenějšího vývoje nejlépe slouží metoda

propojení s konečným (ideálním) stavem.

Vzdálený výsledek lze obvykle domyslet spolehlivěji než nejbližší vývoj. Nedokážeme třeba předpovědět kurzy na příští týden, ale víme, že měny z pohodlnějších zemí dlouhodobě oslabí.

Představíme-li si nové trendy v konečné fázi, např. individuální vzdělávací programy, nepárový svět nebo velký podíl trvale nepracujících, můžeme *konečný a současný stav propojit – a domyslet mezistupně* (nadbytek učitelů, rodičovství bez soužití, splynutí podpor s důchody).

Propojení přítomnosti s budoucností vytyčuje cestu, na které lze některé úseky i vynechat (včasná vize mobilů mohla ušetřit výdaje na pevné sítě).

Můžeme si třeba představit ‚samořízení‘, které v budoucnu zajistí bezpečný provoz, a místo dalšího omezování, zdržování a trestání domyslet *mezistupeň*: podmínky jízdy nastavované individuálně pro každého řidiče a vozidlo, podle okamžité situace – bez stresu a zbytečných ztrát času.

Věci, se kterými si nevíme rady, vyřeší za pár let technický pokrok.

Propojení ideálního stavu (rozhodování nejschopnějšími a nejslušnějšími zástupci) může napomoci i při hledání lepších způsobů správy země.

NOVÉ MOŽNOSTI

Propojování výchozího stavu s konečným otevírá volnému myšlení řadu příležitostí k zajímavým ‚výletům‘ s užitečným přesahem. Tuto metodu lze užít i k objasnění rizik, zadáme-li si návrat z *nejhorší* možné situace.

Budoucí vývoj můžeme uvážit v jakékoli oblasti zájmu (např. výchova a monitorování dětí, vzdělávání individuálními programy, vytipování nejvhodnějších protějšků, vlastní diagnózy a samoléčba, alternativní tresty, chytřejší automaticky odváděné daně atd.).

Důležitou navazující oblastí je vymýšlení *ochranných mechanismů*, (např. u veřejných zakázek: *podmíněné přijetí nabídky* s tím, že bude potvrzena, pokud ji v určené době od zveřejnění kdokoli jiný nezlepší).

Nestačí aby věci byly v pořádku, nesmí zbýt prostor pro pochybnosti. Byrokratický alibismus a právní aspekty směřují ke složitosti. Promýšlení přináší nová *jednoduchá* řešení. Zachycuje ale i opomíjené problémy...

PAMĚŤOVÉ TYPY

Svět, vybudovaný odvážně myslícími podnikateli, je postupně přebírán zcela odlišnou třídou *paměťově vzdělaných zaměstnanců*.

Dominance formálně kvalifikované, ale nepříliš produktivní skupiny *udržovatelů* připomíná někdejší obsazování všech významnějších postů příslušníky jediné správné strany (tentokrát *strany paměti*).

Paměťovým typům nelze nic vytknout. Ve svých funkcích dodržují uznávané postupy a pravidla a nerozptylují se ničím jiným.

Paměť je netvořivá a nebere v úvahu jedinečnost každé situace.

Vzdělávací systém zvýhodňuje osoby schopné zopakovat velké množství učebnicových znalostí a *znevýchodňuje* většinu s jen běžnou pamětí, včetně těch s důležitějšími kvalitami – tvořivým přístupem a novými nápady.

Paměťové typy se obejdou (téměř) bez myšlení.

Encyklopedický rozsah paměti oslňuje jako velká detailní fotografie existujícího, ale nemá potenciál vize ještě neexistujícího v prostém náčrtu.

Informace a postřehy propojuje síť příčinných souvislostí, neviditelná paměťovým typům. (Samotné informace obsahují počítače.)

Promyšlením vzniká vyšší celek než souhrn známých faktů.

ZNEVÝHODŇOVÁNÍ

Diskriminace na základě paměti je méně nápadné než na základě věku, rasy či pohlaví, přestože se dotýká nadpoloviční části populace a oslabuje celou moderní západní společnost.

Náznaky jedinečných schopností nebo inklinace k nějaké oblasti zájmu lze nalézt u nemála dětí. Školy nestačí osobní potenciál rozvinout a učí všechny (opakovat) totéž. Individuální programy ‚na míru‘ umožní vytěžit z každého to nejlepší, s dvojnásobným efektem:

Největší přínos pro společnost – a největší spokojenost jedinců.

Od vynálezu knihtisku ztrácí paměť důležitost jako sklad vědomostí.

Rozsáhlejší, pohotovější a stále doplňovanou oporou je internet. Školy dominované paměťovými typy pedagogů ale preferují už od přijímacích zkoušek *paměťové typy studentů* a neoceňují kvality, které sami nemají.

Místo abychom tomuto přístupu čelili, přijímáme paměťovou hierarchii jako samozřejmost.

STUDIJNÍ PAMĚŤ

Mnohé obory už ani nelze vystudovat bez mimořádné paměti, ale lze je absolvovat bez myšlení a bez ohledu na postoj k budoucímu povolání.

Studenti jsou vedeni k opakování učebních látek a nekladou si další otázky. Myšlení ve funkčních modelech je přítom i ve specializacích zaměřených přímo na člověka potřebnější než pojmenování a popis.

Paměť je automatická a nevyžaduje větší duševní úsilí.

Odborníci paměťového typu jsou formálně kvalifikovaní a v praxi užívají naučené postupy. Jen je nikdy nenapadne nic jiného.

Někde se bez paměti neobejdeme (entomologie, etymologie, právo).

Široký segment profesí je však v důsledku přílišného důrazu na studijní paměť uzavřen všímavým jedincům s nápady, kteří by
mohli celé obory nově promyslet.

MEDICÍNA

Detailní vědomosti kombinované s latinou, požadované u zkoušek, mohou odříkat jen studenti s *opakovací pamětí* – bez ohledu na jiné kvality. Medicína se stala drahým, rigidním a panovačným monopolem.

Největší a nečerstvější soubor detailních znalostí přitom nalezneme ve vyhledávacích; *stačí vědomí jejich existence.*

Nadprůměrná paměť není zapotřebí ani pro uchovávání zkušeností. Logicky navazující postupy si vybavujeme jinak (a snadněji) než učebnicové vědomosti. Přílišný důraz na paměť, na úkor potřebnějších schopností, ale znemožňuje vstup do profese vhodnějším zájemcům.

Jinakost přemýšlivých typů by mohla posunout i medicínu k lepšímu. Úvahy o zdravotnictví opomíjejí největší rezervu kvality a účinnosti:
výběr ke studiu na základě dobrého myšlení a vlídné empatie.

PAMĚŤOVÁ DISKRIMINACE

Antidiskriminační hnutí se v blízké budoucnosti soustředí na opomíjený, tentokrát opravdu závažný problém.

Už na základní škole lze rozeznat žáky s nadprůměrnou pamětí. Prospívají bez učení a dobré známky v nich posilují návyk přejímání a opakování. Dar paměti, místo aby asistoval myšlení, převládne.

*Rodiče netuší, jak velké jsou rozdíly v paměti
a neuspokojivé výsledky svých dětí přičítají menší pili.*

Z nevědomosti neprotestují proti systému, který hrubě diskriminuje na základě dnes už málo významné rozdílnosti.

S určitou pamětí, jako s určitým vzhledem, přicházíme na svět, a obojí musíme přijmout – ale nestrpět znevýhodňování.

Nadstandardní paměť je důležitá pouze pro paměťově nastavené studium. Většina s „jen“ běžnou pamětí prochází školami se zbytečnými obtížemi a sníženým sebevědomím, ovlivňujícím i chování.

Krutost paměťově orientovaných škol je dalším důvodem k přechodu od tradiční výuky k individuálním učebním programům (str. 33).

Reformu školství prosadí rodiče paměťově znevýhodněných dětí.

ZAVÁDĚNÍ ZMĚN

Státní aparát nanejvýš modifikuje existující uspořádání, protože výrazně nové koncepty by vynesly nahoru „nové lidi“.

(Nejsnadněji se ‚reformují‘ instituce, které žádné změny nepotřebují.)

Školství, zdravotnictví, soudnictví a další segmenty, ve kterých jsou reformy žádoucí, ovládají konzervativní skupiny se zakořeněnými představami, které o žádné novoty nestojí. Také úvahy o reformách politického uspořádání jsou pojímány vždy jen v rámci obvyklého uspořádání.

Přehodnocení *samotného zadání* musí být iniciováno zvenčí.

V případě změn rušíme obvykle původní uspořádání, i když může pokračovat souběžně, dokud lepší alternativa nepřevládne.

V kontroverzních případech (např. individuální učební programy) lze nové i snadněji prosadit *zprvu jen jako volitelné*.

Nová a stará verze se mohou doplňovat i trvale. Např. k dlouhým alibistickým ‚návodům k použití‘ lze přidávat lístek se základními instrukcemi.

SEBEKÁZEŇ

‚Slibné‘ koncepce, zaváděné naráz, mívají nečekané následky.

Uvolnění ve školství, s ušlechtilým ideálem seberealizace dětí, třeba vedlo ke zhroucení kázně, budované po řadu generací. (I dnešní úbytek zájmu o rodičovství je zčásti zapříčiněn *odrazujícím efektem* stále náročnějších a vzdorovitějších dětí.)

Kázeň vyžaduje vůli a *současně ji posiluje*. S úbytkem sebekázně ubývá také ochota k někdy nezbytné *podřízenosti*.

Od vyžadované kázně se odvíjí sebekázeň z vlastního rozhodnutí.

Sebekázeň myslících vychází z pochopení souvislostí a z vnitřního přesvědčení o nutnosti a správnosti určitého jednání.

Civilizace vyžaduje dodržování osvědčeného řádu, ale umožňuje přizpůsobovat konvence různým osobám a možnostem. Je tak v souladu s myšlením, na rozdíl od demokracie, která se omezuje na sčítání hlav a nerozlišuje *váhu různých úsudků*.

ODOLNOST

Snahy rodičů usnadňovat svým potomkům mládí a plnit jim všechna přání, jsou lidsky pochopitelné. V dětech tím ale posilují přesvědčení o *nároku* na zajištění a ochranu před nepřízněmi osudu, a pocít, že za všechno, co se jim nezdaří nebo znelíbí, může někdo jiný. Místo překonávání překážek vlastními silami pak očekávají *nápomocná opatření*, o která se ‚pro jejich dobro‘ za jejich peníze ochotně postará stát.

Ulehčování masám vysokoškoláků z finančních důvodů má podobný demoralizující efekt. (V převážně protestantských zemích zapisují prozíravější rodiče své děti do katolických škol vedených jezuity, protože vědí, že náročnost a vyžadovaná kázeň prospívají rozvoji píle a vůle.)

Pevná vůle je hybnou silou života, ale i ochranou před nežádoucími. Občasné křivdy, nezmary a nešťastné náhody málokdy stojí za rozhořčení a ztrátu času ke zjednání ‚nápravy‘. Pochopení a přijetí nedokonalosti je *životní filosofie, která vyžaduje nadhled, toleranci – a velkorysost.*

ŠKOLY

V zemích s britskou tradicí pokračují oddělené chlapecké a dívčí školy, které přitahují výborné učitele a učitelky, se zvýšenou pravděpodobností náklonnosti pro stejné pohlaví. (Výukové programy budou neutrální.) I když své preference nepropagují, jejich obliba podprahově popularizuje jejich orientaci a to představuje i pro svobodomyšlné rodiče dilema.

Testem korektních postojů k odlišným skupinám je přímý vliv.

Prvotním účelem školy bylo ohlídat děti v nepřítomnosti rodičů a opatřit jim žádoucí náplň času. Princip vyučování se od středověku nezměnil:

opakování zapamatovaného, a stejnost požadavků pro všechny.

V dnešním informačně bohatém světě ale získáváme většinu potřebných vědomostí *průběžně a samovolně* – znalost světa z cestování a televizních dokumentů, porozumění života z příběhů a situací v knihách a filmech, počítačovou zběhlost praxí, angličtinu jako klíč k zajímavostem, ovládnání přístrojů poučením vrstevníků, počty spravováním vlastních peněz, atd.

Znalosti nabyté mimo školu převládají a *výuka předmětů ztrácí význam.*

INDIVIDUÁLNÍ VLOHY

Afinitu mladých k novým technickým prostředkům starší pedagogové nechápou, a snad i proto odmítají i jen uvážit *individuální interaktivní programy umožňující diverzifikaci podle osobních inklinací a schopností.*

Ministerstva (zvláště školství) jsou konzervativní instituce, které nelze reformovat bez úplné výměny personálu.

Jednou je nahradí něco docela jiného a našim potomkům bude dnešní úřadování a vykazování k smíchu.

Donedávna byly představy státu, rodičů, škol, veřejnosti a zaměstnavatelů o přínosu vzdělávání dost podobné. V období krize se *rozdílní*, což situaci pedagogů ještě ztíží.

Obvykle vynikáme v tom, co je nám blízké, a ostatní nás nezajímá. Pro podchycení jednotlivých studentů, ale především pro lepší výsledky země v tvrdé světové konkurenci, bude třeba:

více rozvíjet individuální vlohy a méně zatěžovat jednotnými požadavky.

(Produkce velkého množství potřebných programů v angličtině, s prvky animace a filmových dokumentů, nabízí našim firmám řadu příležitostí k podnikání s exportním potenciálem.)

SAMOVZDĚLÁVÁNÍ

Studium s důrazem na opakování dočasných vědomostí u dílčích zkoušek končí promocií, která povýší absolutorium na odbornou kvalifikaci.

Nutnost přizpůsobit úroveň výuky velkému počtu slabších studentů ale zpochybňuje kvalitu diplomů, i vysokých škol jako jejich garanta.

V novém světě bude zapotřebí využitelné znalosti a dovednosti nezávisle ověřovat důkladnými nestrannými testy, bez ohledu na to, kde a jakým způsobem byly nabyty.

To otevírá i nové možnosti pro *samovzdělávání*.

(Samostudium nemá nic společného s distančním studiem, které se stalo nejzneužívanější *hrou na vzdělání*, za účelem získání titulů.)

Popularita záznamů strhujících přednášek světových kapacit (volně ke stažení na internetu) naznačuje už dnes potenciál nového trendu.

Nejúčinnějším novým způsobem vzdělávání se stane individuální výběr *online kurzů*; někdy s asistencí potřebně vybavených škol.

Tradiční studium koordinované zredukovanými státními univerzitami zůstane zdarma, ale za *dobrovolné* ověření schopností bude třeba zaplatit *nezávislým institucím*, které do důkladného vyhodnocení vloží velké úsilí a svoji reputaci.

Smyslem zevrubného testování nebude potvrzení kvalifikace přezkoušením, ale vyhodnocení schopností tyto znalosti prakticky aplikovat a zachycení doplňkových vlastností (rychlosti, vytrvalosti, představitivosti, nápaditosti apod.) – a *vytvoření individuálního profilu*.

UČEBNÍ PROGRAMY

Ignorování nadcházející *revoluce ve vzdělání* dokládá absenci myšlení a praktičnosti v současném školství.

Přechod na interaktivní programy s individuální volbou zaměření, náplně a náročnosti, s brankami standardů a odměnou (třeba ve formě rychlejšího postupu, volby vlastního směřování či získání volného času) prospěje všem studentům a zlepší výhled země; nepotěší však učitele.

Většinu studentů většina věcí nezajímá, a všichni nemusí vědět všechno. Jako jsou knihy prostředkem k přenosu myšlenek autorů, učební programy *neodlidšťují*, ale napojují studenty na myšlení nejlepších pedagogů.

Chytré programy nabídnou studium ve zvoleném zaměření *do hloubky nebo šířky*, posílí myšlení i osobní odpovědnost, a přenesením důrazu na užívání dostupných informací omezí diskriminaci na základě paměti.

Individuální vzdělávací programy zprvu zvýhodní progresivnější anglicky mluvící země.

Až se osvědčí, budou rychle zaváděny i všude jinde.

KOLEKTIV, OSOBNOST

Přebývajícím vyučujícím zbude argumentace: ‚Kolektiv! Osobnost!‘

Demagogie zkresluje skutečnost přesvědčivými frázemi.

V tomto případě je vliv kolektivu sporný (stádnost, šikana), a důležitost třídy s náhodným souborem pubertálních vrstevníků, s jakými se později už nikdo neseťká, je zpochybněna i novodobým důrazem na individualitu.

Ve třídě, kde převládá opozice k autoritě, se spíše posiluje neomalenost.

Na internetu už vznikají skupiny se stejnými zájmy, a otázka kolektivu se tak redukuje pouze na *přímý kontakt*. Spolužáky, na rozdíl od přátel, si nevybíráme, a spolupracovníky vytřídí a ukázní zaměstnavatel.

Důležitý vliv osobností zajistí *videozáznamy* besed předních odborníků z nejrůznějších oborů se studenty stejné věkové skupiny.

Záznamy osobností jsou působivější než přítomnost neosobností.

VOLNÝ PROSTOR

Praktická řešení potřebují určitý *volný prostor* pro nepředvídané komplikace a lidskou nedokonalost. Tam, kde by počítač vyčíslil jako optimum nejvyšší součin plateb a počtu transakcí, nastaví uvážlivý obchodník ceny tak, aby na parkovišti, v restauraci nebo v divadle zůstalo vždy ještě pár prázdných míst pro dobrou funkčnost.

I smlouvy, při kterých je druhá strana zatlačena ‚nadoraz‘ jsou méně stabilní než velkorysejší dohody.

Také plánované hospodářství, zdánlivě nadřazené přesnými vazbami, je méně účinné než volnější tržní model, přes ztráty z nevyužívání všech možností do krajnosti.

Levicové ideologie v praxi neuspěly, protože postrádaly velkorysost. Malicherní jedinci u moci upřeli ostatním potřebný prostor.

Muži mají od pravěku větší předpoklady k *velkorysosti*. Uloví-li nebo neuloví, nezávisí jen na nich; uloví příště.

Ženy chrání děti a musí být důsledné. Nezapomínají a neodpouštějí.

FEMINIZACE

Břemeno provozování světa spočívá zatím bohužel hlavně na mužích, přestože vysoké školy absolvuje více žen, a technické činnosti už dávno nejsou silové ani nečisté.

Tvůrčím přístupem se ženy uplatňují v umění, ale většina ostatních oborů, k nimž inklinují (administrativa, pečování, vyučování, služby) má rutinní charakter a vyžaduje převážně jen *procedurální paměť*.

Obory s důrazem na praktickou funkčnost se naopak vyznačují proměnlivostí okolností, rozmanitostí úkolů a potřebou úsudku a improvizace.

Nestandardní situace vyžadují pružné vlastní myšlení.

Feminizace některých celých oborů dokládá, že dominance kvalifikovaných pracovníků není zárukou lepší účinnosti, ale ani *vládné rozumnosti*.

Učitelky neučí myslet, soudkyně alibisticky protahují řízení, zdravotnice nedokážou zorganizovat ani čekárny a pedantismus úřednic vede k úvaze o preferenci robotizace. Bez ohledu na útlum v Evropě budou rutinní duševní úkony postupně nahrazovány stále dokonalejšími programy a úbytek míst potihne větší měrou zaměstnankyně.

Ženy, kterým přibude volný čas, mohou kultivací myšlení získat více než muži. Jejich předností je píle; od myšlení je však zatím odvádí tendence z pohodlnosti a opatrnosti postupovat jen uznávanými způsoby, a neochota potlačit náповědu paměti a ‚názorů‘.

Myslicí žena je rozumnější, příjemnější i zajímavější.

KONVERZACE

Uspěchaná doba odrazuje muže od řečí, které jim připadají neužitečné. Ženy z konverzace čerpají především *ujištění* o sobě.

Naše vyjadřování málo využívá přidanou hodnotu okrajových nápadů, vsuvek a stylizace. Francouzské je květnatější přidáváním; anglické zase úspornější, suše vtipné a ‚nerelativizující‘

Uvolněné myšlení rozšiřuje a obohacuje konverzační schopnosti.

Ve společnosti se muži často předvádějí důvtipem, na který není snadné reagovat, místo aby, zvláště v počátcích hovoru, užívali jen jednoduché náměty (třeba i o tom vysmívaném počasí), k postupnému *doladění*, nebo pokládali jednoduché otázky (Kdo upekla tu buchtu?).

Konverzací svědčí prosté příhrávky více než duchaplnosti.

Pružnější myslicí se mohou rychle přizpůsobit různým protějškům a situacím, a otázkami ‚na míru‘ ujistit druhé o svém zájmu. Potlačí-li své ego, mohou svým *vmýšlením* vyjít vstříc osobám, na nichž jim záleží, získat je vítanými otázkami, a současně řídit směr rozpravy.

Verbální obratnost nabýváme praxí; příležitosti k procvičování nalezneme na každém kroku. Čím nesnadnější protějšek, tím zajímavější výzvou je.

Jako u bojových umění *nekontruujeme*, ale energii názorového nasměrování protivníka podchycujeme a obracíme proti jeho argumentu.

Hry s nemyslicími by neměly překročit meze dobrého vkusu.

FLIRT

S úbytkem zábran zaniká význam *flirtu* – nezávazné výměny náznaků.

Pro inteligentní dvojici může být *duševní předehra* uspokojivější než dlouhé nejisté tápání, a zvláště pro ženy představuje přidanou hodnotu.

Flirt je ztracené umění duchaplné konverzace s erotickým podtextem; předvádění nápaditosti, hravosti a empatie *obou* stran, zábava na hraně mravnosti, s možností vyhodnotit smyslnost, úmysly – a vhodnost.

Nedoceňovaným vrcholem nového vztahu je chvíle, kdy v náznacích dojde k vzájemnému potvrzení ‚zájmu‘ a nejistotu vystřídá vědomí shody.

Konverzace a flirt jsou hrou, i zkouškou uvolněného myšlení.

NÁZNAKY

Výhodou *mimoslovní komunikace* je užívání náznaků. ‚Řeč těla‘, jakkoli srozumitelná, *není* prokazatelná a chrání tak naše ego v případě odmítnutí.

K neprokazatelným *verbálním náznakům*, běžným v totalitě, se vracíme.

Z občanské rovnosti nevyplývá rovnost píce, charakteru a vůle.

‚Politická korektnost‘ přičítá zřejmou rozdílnost upíranému vzdělání nebo nedostatku příležitostí a nezná pojmy jako *lenost, kořistnictví* či *nekázeň*.

Ještě podstatnější rozdíly jsou v rozvoji schopností uvažování.

Opakem vynucovaného předstírání, které znemožňuje řešení problémů, není brutální pravdomluvnost, ale *taktně* naznačená skutečnost.

Politická korektnost je asymetrická (nesmíme říkat jen nežádoucí).

Omezení nám brání promlouvat, ale *nebrání promýšlet*.

PŘEJÍMÁNÍ MYŠLENEK

Povídání sousedek a hospodské řeči mužů zlepšují *verbální pohotovost* zásobou zaslechnutých odpovědí; myšlenkový obsah však nerozvíjejí.

Intelligence nám zajišťuje životaschopnost. Myšlení, představivost a ochota uvážit a zkusit nové, nás posouvá dál.

Potěšení z myšlení mohou muži i ženy objevit (neúplně) sami, nebo si ho ‚načíst‘. Nejsnadnější a nejučinnější je *osobní předávání*. Sbližení s někým pokročilejším umožňuje převzít základní postupy a současně už i pochytit pár hlubších závěrů. Bystré milenky se učí rozumět světu od starších mužů, a ambiciózní mladí muži obdivují ženy, které se vyznají.

Nemyslíci přebírají spíše formulace než uvažování. Obdiv často vzbu-
zují jedinci, kteří se stýkají s opravdovými osobnostmi a jejich postřehy šíří dál jako své vlastní. Pochycená moudrost je jako obraz sochy.

Skvělý dojem z osob, předvádějících působivě svůj repertoár, vybroušený opakováním, pomine, když se materiál vyčerpá a nové myšlenky chybí.

Trvalou osobní zajímavost může zajistit jen myšlení.

ANO / NE

Podvědomí negeneruje ‚rozборы‘, a obvykle nás ovlivňuje jen kladně či záporně. Nejlépe placená forma expertízy je také jen rada: *ano / ne*.

Cenu však spojujeme s množstvím a vysoká odměna za jediné slůvko nám připadá nepatřičná. Expertizy přijímáme ochotněji se zpožděním, vzbuzujícím iluzi náročného zpracování, a s balastem zbytečných vět.

Kvantita – na rozdíl od kvality – je zřejmá na první pohled.

Důraz na kvantitu se často obrací i proti uživateli (v dlouhém jalovém textu zanikne hlavní myšlenka).

Názory a postoje se vyvíjejí, a co považujeme za definitivní může být příště jinak. Slova jsou produkty chvíle, místa a nálady, a první odpověď nebývá uvážená. Neochota zeptat se vícekrát je opatnickou reakcí ega, obávajícího se odmítnutí. O úspěchu ve většině situací rozhoduje málo:

„požádej, prodej, řekni, zkus, tohle ne, ještě jednou“... apod.

Civilizační zdvořilost vystačí se třemi slovy: *„dovol, děkuji, promiň“.*

PROMÝŠLENÍ

Postoje, které v nás dozrávají, nebávací příliš ovlivněny kulisami různých cest. K obecným závěrům nevedou mimořádné zkušenosti, ale bohaté zkušenosti všeho druhu.

I malá rozhodnutí mění směr našich životů a vše kolem nás, bez možnosti porovnání a oprav.

Nevyzpytatelnou budoucnost ale prostupují i nevyhnutelné události, ke kterým dochází bez ohledu na to, co a kde jsme dělali celá předchozí léta. (Na srazu abiturientů se setká po mnoha letech emigrant z druhého konce světa se svou oblíbenou spolužačkou – a její dcerou.)

Předvídatelnost prospívá vztahům, ale je nevýhodou při podnikání.

Známy trend nabízí příležitost mnohým, ale nenabízí mnoho všem.

Úpadek komunistického bloku vycitřovali mnozí. Málokdo byl však připraven, když nastal zvrát. Úpadek zpohodlnělé Evropy už také vycitřují mnozí, ale jen málokdo zvažuje možnost ‚rychlého‘ scénáře.

Pro *připravené* představují problémy ostatních jedinečné příležitosti.

DUŠEVNÍ ÚSILÍ

Duševní kvality nelze bodovat jako krásu, paměť nebo fyzické výkony. Jsou nepostřehnutelné a působí až svými důsledky.

Myšlení myslících je neokázalé jako slušnost slušných.

V případě fyzického úsilí dokáže jediný nápor více než nespočet slabších pokusů (vyvrácení stromu jediným nárazem větru). Duševní úsilí se spíše počítá a ke změnám dochází souhrnnou vahou myšlenek.

Síla prolamuje, myšlení převažuje.

Jednou podchycené myšlení sílí každým dalším užitím, a pomáhá ve všech situacích, kromě lásky.